

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2.80, za pol in četrta leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ (Radeckega cesta št. 20) v Ljubljani.

Leto II.

Ljubljana, meseca januarja 1904.

Štev. 2.

Potemkinove vasi in slovenska politika.

Ruska carica Katarina II. je imela v svoji državni službi častihlepnega Potemkina. Ta človek je, hoteč prikupiti se svoji mogočni carici, podkupil kana krimskih Tatarjev, da se je odpovedal na korist Katarini II. svoji vladarski časti. Toda narod se je uprl svojemu kanu in ga pregnal. Sedaj pa je Potemkin z vojaško silo užugal uporni narod ter posedel krimski polotok. Tu in v krajih, ki so jih dobili Rusi v prejšnji vojni s Turki ob Črnem morju, je Potemkin ustvaril „Novo Rusijo“. Katarina II. mu je namreč naročila, da te opustošene kraje naseli, pozida z mesti in vami in pospešuje trgovino. Ko je Potemkinovo delo bilo gotovo, je prišla carica Katarina II. sama, da se prepriča o čudežih svojega ljubljenca. Ta pa ji je le od daleč kazal nove vasi, katerih pa v resnici ni bilo. Potemkin je namreč dal iz desk zbite stene pobeliti in te stene je potem od daleč kazal carici kot — nove vasi. Tudi so se morali carici večkrat pokloniti eni in isti ljudje kot prebivalci dozdevnih vasi. Katarina II. je bila zadovoljna in imenovala je Potemkina kneza Tavrijskega.

Naivni Katarini II. so podobni tisti slovenski politiki, ki neprestano sanjajo o narodni slogi in kažejo na pogubonosnost strankarstva. Pridejo trenutki, ko se tem rodoljubnim solzam dado zapeljati tudi resnejši ljudje, in ki potem poudarjajo potrebo sloge za gotove slučaje.

Koroško vprašanje je spravilo „slogo“ zopet v ospredje. — Na Koroškem živi nad 100.000 Slovencev, ki so večinoma kmetskega in delavskega stanu. Naravno je, da se je i na Koroškem smatral slovenski jezik kot deželni jezik in da se ga je kot takega uporabljalo tudi v uradih.

Toda razmere so se nenadoma izpremenile. Naenkrat je slovenski živelj na Koroškem izgubil vse pravice. Slovenec se pri koroški sodnji ne sme več zagovarjati v svojem jeziku in tudi pri drugih uradih se mora posluževati nemščine, torej jezika, ki ga večinoma ne razume, ali če ga razume, jezika, ki ni njegov. Tako je pa v šolah, tako pri podjetjih i. t. d.

Mi nismo šovinisti. Toda načelo, da se narodu dá, kar je narodovega,

moramo vedno zastopati; kajti že brnski narodnostni program pravi, da ima sleharni narod pravico do svobodnega razvoja. Birokratična Avstrija pa tega načela neče priznati, in posebno Slovenci smo morali mnogokrat čutiti, da smo „manjvredni“.

Vladni funkcionarji so sedaj nad 100.000 Slovincem odrekli prirodno existenčno pravo. To je ona nasilnost kapitalistične meščanske družbe, katero smo že tolikokrat obsojali, in katera ima svoj vrhunec v brezobzirnem narodnem šovinizmu. Nasilnost naroda proti narodu se mora obsojati kot protikulturna, kajti sleharen narod ima pravico do prostega razvoja, ravno tako, kakor ima revež ravno isto pravico do življenja kakor bogataš. Ali tudi z druge, praktične strani je taka nasilnost protikulturna in nečloveška.

Sodnik, ki ne razume obtoženčevega jezika, ne more nikdar spoznati ljudske duše, o kateri naj sodi; toženec se pa tudi v tujem jeziku ne more izražati nikdar tako kakor bi si želel ali kakor bi se mogel v svojem materinem jeziku. Četudi plača davek in je državljani pravne države, je vendar danes on tu za uradnike in ne uradniki za njega. Iz tega jasno sledi nesmiselnost zatiranja narodovega jezika.

Nadalje ovirajo nemške šole v čisto slovenskih krajih napredek in kulturo. Na Koroškem so večinoma učitelji in učiteljice, ki ne razumejo besedice slovenskega jezika. Otrok, ki zna samo slovensko narečje, pride v šolo in ne razume ničesar. Uči se mehanično, brez razuma in čustva. On se nauči vsega mogočega, ne nauči se pa razumevati naučenega. Ali pač taka „vzgoja“ od-

govarja pameti? Ne! kajti naravno je, da iz takih šol prihajajo kompletni idioti, ljudje, ki niso zmožni duševno delati ali vsaj samostojno misliti. Obsojeni so v svet kulijev, v svet sužnjev najnižje vrste, ki nimajo nič kritičnega opazovanja in nezadovoljnosti. Tak človek pa je revež v današnjem svetu.

Mi torej ne gojimo narodnega sovraštva, temveč vzgajamo ljubezen do naroda in med narodi. Proti takemu brezmiselnemu, brutalnemu početju nastopamo, ker nam tako veleva naš človeški egoizem, naše umstveno in tolerantno stališče.

Motili bi se pa, če bi menili, da nemški narod tako postopa. Ne, njegovi kapitalisti uporabljajo tak brezmejni narodni šovinizem, da si omogočijo na tak način zasesti uradniška mesta tudi tam, kjer bi se jim to drugače ne posrečilo vsled jezikovne nezmožnosti. Nemški proletariat obsoja tako početje sam, ravno tako, kakor ga obsojamo mi, češki, ogrski, italijanski itd. proletariat.

Nad Koroškimi slovenskim življenjem se je torej izrekla narodna smrt, in vsa slovenska javnost je nestrpnost pričakovala, kaj store sedaj državni poslanci slovenski.

Državni zbor se je sešel, toda slovenskih meščanskih poslancev ni bilo nikjer. Poslanči drugih narodnosti in strank so vložili dolgo vrsto nujnih predlogov — slovenski poslanci so molčali! Tu se je sedaj zopet očito pokazala vsa nezmožnost slovenske meščanske delegacije na Dunaju. Ti ljudje žive od narodnega boja, govore na dolgo in široko o „milem narodu slovenskem“. Med njimi so juristi, visoki uradniki, duhovniki — sama elita

meščanske družbe. Vsi ti pa si niso bili na jasnem, na katero instanco morajo iti, da odvrnejo koroško nevarnost. Mesto, da bi šli na državno sodišče, so se po dolgem prepiranju spravili na ministrskega predsednika in njega dolžili vseh mogočih stvari, tudi tistih, ki so jih zakrivali sami. Našli so to, česar so iskali. Dr. Koerber jim je povedal, da se ne vda in da se vlada ne more umakniti nobenemu agitatorju. Po tej silni brei ohlajeni, so poslali poslanci slovenski h Koerberju še — deputacijo.

Slovenski živelj na Koroškem je bil vsled tega seveda rešen.

Bolj žalostnega narodnega zastopstva si pač ni mogoče misliti. Ta popoln bankrot slovenske meščanske politike pojasnuje nazadovanje slovenskega življa na Koroškem, Štajerskem, Primorskem, Goriškem prav dobro. Sedaj se vidi, zakaj se slovenskim delavcem in drugim v Trstu odreka pravica do ene same ljudske šole, sedaj se vidi, kako nezmožna jeta delegacija pridobiti našemu bednemu ljudstvu boljših razmer in boljšega življenja. Kdo nam bo kaj dal, če se sami ne ganemo? Kdo nam bo pomagal?

Slovenska delegacija na Dunaju odgovarja: Vlada!

Vlada! To je tista nesrečna politika, ki jo je začel Bleiweis, in katere si brez beraške torbe ne moremo predstavljati. Do danes se slovenska politika še ni emancipirala od Bleiweisa. O kranjskem klerikalnem poslancu Kljunu se pripoveduje, da ga je minister Taaffe mnogokrat povabil k sebi na večerjo, kjer je Kljun moral drugim v zabavo peti slovenske narodne — ribniške —

pesmi. Danes zastopajo slovenski narod na Dunaju klerikalci in liberalci. Ali so se razmere vsled tega kaj izpremenile? Ne! Ali dosežejo sedanji slovenski poslanci kaj več, kakor je dosegel Kljun s svojim petjem? Ne!

To so žalostne strani slovenskega „vsezaverodomcesarskega“ programa. Še bolj žalostne pridejo!

S koroško zadevo se je pečal tudi deželni zbor koroški. Nemški nacionalci so predlagali resolucijo, ki odobruje ta narodni šovinizem in obsoja slovenski živelj na Koroškem v brezpravnost. Za to, vsaki pravi kulturi v obraz bijočo, za to, nasilnost odobrujočo resolucijo, ki ne pozna človekoljubja in bratstva narodov — je glasoval rimski cerkveni knez, celovški škof dr. Kahn! Tu je zopet dokaz o strogo kapitalističnem naziranju vesoljne rimske cerkve, dokaz, kdo zagovarja narodni šovinizem in nasilstvo in brutalnost. Skromni, pobožni in neumni Slovenci gredo mimo z zavezanimi očmi in prisegajo na program drja. Bleiweisa: „Vsezaverodomcesarja!“

Edini slovenski list na Koroškem, „Mir“, ki je — to se samo ob sebi razume! — klerikalen, je boječ zdihi: O, gospod škof, ali smo res zaslužili, da se tako dela z nami? Ta edini zastopnik slovenskega življa na Koroškem nima ne ene krepkejše besede za tako početje krščanskega škofa!

Pride dr. Brejc in skliče može slovenskega naroda na Koroškem. Položaj je neznosen, pravi, treba bo drugače delati. Naš program je krščanski in naroden. Predlaga program, da ni revnejšega pod solncem, in konec vsega je: Stari vsezaverodomcesarski program

ima novo obleko, kupljeno v Ljubljani za vodo. Da izgleda stvar bolj moderno, se ji obesi okolo vrata narodna avtonomija in enaka volilna pravica. Gospodarskih in socialnih zahtev slovenski narod na Koroškem namreč nima, prav kakor da so Koroški Slovenci živali! Pri zadnjih deželnozborskih volitvah na Koroškem so izgubili Slovenci dva mandata, pravzaprav štiri mandate. Kdo je padel? Vsezaverodomcesarski kandidatje! Iz števil glasovnega razmerja je spoznati, da so slovenski volilci v novi IV. kuriji glasovali za socialista, v III. kuriji pa za nemškega nacionalca. To se pravi, da velik del slovenskega prebivalstva na Koroškem neče biti več hlapec klerikalizma in da se bojuje za svoje gmotne interese. Koroški kmet slovenske narodnosti vé, da je njegov nemški nasprotnik bolj zmožen braniti njegove interese, kakor pa slovenski klerikalec. Koroškemu delavcu je razredni boj več, kot pa slovenski vsezaverodomcesarski program.

Slovenska rodoljubna javnost tega ne vidi, ker ne razume gospodarskih in socialnih bojov nove dobe. Vsled tega je tudi mogoče, da je pokrovitelj največje književne družbe na slovenskem škof Kahn, tisti Kahn, ki pljuje na slovenski narod!

To so Potemkinove vasi slovenske javnosti! To je dokaz meščanske in

klerikalne onemoglosti in nevednosti! To je dokaz sleparjenja s slovenskim narodnjaštvom od klerikalne in liberalne stranke. To je pa tudi dokaz, da izvor koroške in štajerske in primorske slovenske revščine ni v kranjskem strankarstvu, temveč na Koroškem, Štajerskem in Primorskem samem. Tiste zahteve, ki jih ima narod v Italiji, Nemčiji, Češkem, jih ima tudi na Koroškem in povsod drugje.

To je hiba dosedanje meščanske politike na Slovenskem in tudi vsezaverodomcesarskega navdušenja.

To naše stališče je edino pravo in zato smo ga odkrito povedali. Mi vemo, da je povsod najti ljudi, ki izkoriščajo slab položaj v svoje svrhe in vemo, da takih ljudi ne manjka tudi na Slovenskem. Dokler se Slovenci ne bodo odtrgali od rimskega vpliva in začeli motriti svet, brez naočnikov, toliko časa se razmere ne bodo izpremenile. Izpremenile se pa ne bodo tudi tedaj, če izgine strankarstvo s površja slovenskih dežel. Strankarstvo samo na sebi je namreč nekaj, kar je organsko moralo nastati, kar temelji v gospodarskem in socialnem razvoju. Strankarstvo nam svedoči, da živimo ali vsaj životarimo, dočim bi v slogi zgnili — čeprav od same vzajemne ljubezni klerikalca z liberalcem. Zato pa smo za strankarstvo in ne za slogo — za Potemkinovo vas!...

K. W.

Socialni problem v Magdaleni.*

I. S. Machar je eden najmodernejših pesnikov češkega ljudstva, najmodernejši tudi v tem oziru, da dobro pozna življenje moderne družbe. On je pa tudi socialen in kot tak brezobzirno razkriva velike rane naše kulture.

Dermota je večč poznavatelj lepe češke literature; hvaležni smo mu, da nam je s svojo spretno roko izbral iz obširne češke literature plod, ki zasluži veliko pozornost, ter ga nam je podal v uzornem prevodu.

Moja naloga je sedaj opozoriti na družabne, odnosno socialne probleme, ki jih srečujemo v Magdaleni. — Glavni družabni problem Magdalene je brez dvoma v moderni, kapitalistiško dozoreli družbi tako silno razvita prostitucija. Ta se je razvila vsled bede brezpravnih mas s pomočjo buržoazijskega nazora o svetu, družini in ženi kot družabni činiteljici.

Magdalena uživa danes svetovno slavo. Machar je brezobzirno in s sijajno satiro razkril laž naše moderne družbe, ki jo zovemo moralo. S to, dvojno moralo, zagovarja danes buržoa vse svoje dejanje in nehanje in z njo blati in se zgraža nad enakimi dejanji bližnjega. V Magdaleni se čuti veliki boj bivše prostitutke s to družbeno moralo, boj za osvobojo bednih, ki se hočejo vrniti v pošteno življenje; Machar razkriva intimnosti te moralno propadle družbe s pogumom revolucionarja, kažoč na korupcijo meščan-

skega življenja in brezobzirnost mogočne buržoazije. Pred nami se bije boj umetnih meščanskih strank, nastalih vsled osebne mržnje posameznikov, izkoriščajočih zaslupljenost in neumnost ljudstva. Obrekovanje in blatenje ljudi boljše vrste med seboj, veliko težo „očetovih pravic“ propalega individua, izkoriščajočega svojo bedno hčer, ki služi kruh sebi in njemu v javni hiši, frazerstvo „voditeljev naroda“ in zgražanje nad ustanovami, ki se rodé v tem blatu obče pokvarjenosti moderne družbe — vse to nam opisuje silno pero Macharjeve muze.

Machar sam je zastopan v češki literaturi z mnogimi lepimi deli. Njegovi feljtoni, polni satire na politične, gospodarske in socialne razmere, so znani tudi preko mej njegove ožje domovine. Njegove pesmi o oficialnem krščanstvu pa so nekaj izrednega.*

In baš v tem se razlikuje Machar od ostalih pesnikov naše dobe, da je ljudski in socialen, da zasleduje življenje od vseh mogočih strani. Vsled napadov na „domovinarske rodoljube“ je pregnan iz srede češke rodoljubne buržoazije in deli kot „narodna izdajica“ usodo s češkimi socialisti.

Oglejmo si torej socialne strani Magdalene.

Ne glede na to, da je Machar v popisovanju sličen Zoli in je torej umetnik prvega reda, je Magdalena literaren pojav kakor bi ga ustvaril

* I. S. Machar: Magdalena. Poslovenil A. Dermota. Ljudska knjižnica I. zv. Cena 2 K.

* Eno pesem iz knjige „Golgatha“ je prinesel lanski letnik te revije.

sociolog. Glavna junakinja tega romana — Luci — je izginila v blatu prostitucije. Krive so bile slabe rodbinske razmere. — Prostitucija je proizvod kapitalistične družbe, ki ima za družbo isti pomen, kakor militarizem, cerkev i. t. d. Prostitucija je povsod doma: v nizkih kočah in mestnih palačah, kajti enake socialne razmere rode enake socialne pojave. Prostitucija je torej last družbe! Njen glavni sedež je tako veseli Pariz kakor Dunaj ali ruski Petrograd, nemški Berolin ali pa krščanski Rim in vsa mesta od severa do juga — prostitucija je mednarodna ustanova družbe. Ona ima svoje lastne postave, svoja predmestja, svoje rojstne kraje, svojo policijo, zgodovino, literaturo, ječe in bolnice. Njen glavni vir so bakhanalije in orgije premožnega sveta. Prostitutka torej subjektivno ni odgovorna za svoja dejanja, temveč družba, katera jo je rodila. In taka prostitutka je bila Luci.

V javni hiši jo najde mlad buržoa, Juri, ki se je usmili in reši. Kako je prišel do tega sklepa, to je stvar psihologov. Sedaj se pričinja boj vlačuge Luci za obstanek med buržoazijsko družbo, ki ga opisuje Machar z zgovornostjo Dostojevskega. Ta družba pa, ki je rodila prostitucijo, ki je zakrivila bedo Luci, sedaj ne vidi v nji človeka, temveč le — bivšo vlačugo. V tem tiči genialna misel Macharjevega peresa, katere rešitev pomenja tudi rešitev tega boja za priznanje človečanstva. Juri ne ljubi Luci in ne zahteva od nje ničesar, on smatra za svojo poštenost, rešiti jo! Toda družba se mu smeje ter ga smeši. Pred temi ljudmi sedaj beži Juri s svojo Luci iz velike Prage v malo mesto, hoteč se iznebiti izkušnjav družabne

morale. Pa tudi tu se kmalo razkrije njena trpka preteklost in on in ona postaneta predmet občnega zgražanja in obrekovanja. Kdo se zgraža? Bogate gospe in gospodje, ki varujejo družabno moralo, ki sami skrivaj prelamljajo zakon in zakonsko zvestobo. Denar je bog teh ljudi, ki v resnici živijo po nazoru, s katerim se je tolažila Luci v težkih dneh svojega življenja:

Saj le enkrat smo na svetu,
kras je nam le enkrat v cvetu,
lice zguba nam starost —
aj kje naša bo mladost . . .

Vsi živijo po tem, a priznati nečejo tega, ker tako velevala — družabna morala, ki pa je dvojna!

Juri je bogat mož; takega se lahko izrablja. Dve meščanski stranki ste v hudih bojih med seboj. Morda so splošna načela temu kriva? Morda napredek ali pa nazadnjaštvo? Kaj še! — Pred leti so bile doktorica, županja in sodnica velike prijateljice. Todasodnik je bil prestavljen v drug kraj in doktorica in županja ste sedaj pridno dopisovali svoji prijateljici sodnici. Črez dve ali tri leta pa sodnica umre in njen mož, star satir, pošlje županji in doktorici velik zavoj, v katerem sta bila dva zavitka:

Zavitka
odpečatijo previdno:
pisma v njih so, sama pisma!
Doktorica tiste ima,
ki pisala jih županja
in obratno . . .
Skoro bili bi se zbili . . .

Moža, župan in doktor, sta se vsled tega seve tudi sprla med seboj, ustanovila vsak svojo stranko in izdala liste. Juri je postal kandidat doktorjeve, mladočeške stranke za državni zbor.

On bo zastopal ljudstvo! Vsi ti ljudje pa, ene ali druge stranke, so bili enega mnenja o Luci. Sedaj je tudi čast kandidata Jurija zahtevala, da se loči od Luci in ravna z njo kakor z vlačugo. Ko so vprašali Jurija, če je njegova ljubezen do Luci res samo platonična — v to niso verovali! — in jim je on to potrdil, mu je rekel vodja stranke, gospod doktor: Juri, ti si osel!

Tu je Machar zadel v živo. Danes žena nima nobenih pravic, moški pa vse. Ženska ne sme grešiti, moški pa lahko! Če se ženska vsled bede prodaja, je to grešno — po meščanski morali — če pa moški to blago kupi, to ni grešno, nasprotno, moški, ki odkloni izrabljanje ženske bede, velja za reveža na duhu. Dà, ta morala gre še dalje. Danes je uslužbenih vse polno žensk po prodajalnah, pisarnah i. t. d., ki ne zaslužijo toliko, da bi se pošteno preživele. Gospodarji sami svetujejo v takih slučajih, naj si ženska pridobi prijateljev, ki ji bodo dajali postranskega zaslužka! Če bi se danes obelodanile vse ženske boljših slojev, ki se tajno prodajajo, bi morala takoj nastati socialna revolucija, ali pa bi se moralo ljudstvu odkrito priznati, da so današnji pojmi o časti in enakem prosta sleparija. In tu nisem mislil na one ženske, ki pripadajo revnim stanovom. Evo morala! Nekemu agentu za ženitve sta pisala dva pruska višja častnika, da sta pripravljena se oženiti z bogato damo; na zunanost se ne gleda! sta rekla. „Midva seveda smatrava to za častno zadevo!“ sta končala aristokrata.*

* Die Frau und der Sozialismus, od A. Bebla.

Tako moralo je imel tudi zaščitnik uboge Luci, Juri. Ko se je zaročil z meščansko hčerjo, je hotel izkoristiti svojo „pravico“ do Luci. Prišel je k nji, jo pričel poljubljeni, ji odpenjati modrec, toda ona — bivša prostitutka!

gnus jo strese, kakor da bi
segal vanjo rodni bratec . . .

Jetičen študent, „roter Jakobiner“, ji je že preje pravil, da jo buržoa ne bo pustil živeti pošteno, on gleda le nase. Ubil jo bo in vsakdor jo bo lahko onečedel s svojim blatom:

Buržoa nič ne odpušča,
ne pozabi nič. Oh, rad bi
vendar še doživel dobo,
ko se gnili svet njegov in
vredba njega vsa lažnjiva,
in prevara, glupstvo, zloba,
ko se to na kosce zgrudi!

Tolažil jo je, da v 20 letih bo drugače. Sedaj pa sta oba obsojena v tej družbi z lažnjivo moralo na smrt. Ko je Juri prijel Luci, ga je pahnila od sebe in zbežala. Nazaj se vrne v Prago. Tam strmi v Vltavo in strah pred družabno morilno jamo — sužnjim življenjem — jo za trenotek prevlada. En sam trenotek in peneči valovi reke jo odrešijo. Toda ne! Ona je še mlada, tako rada bi še živela. Nazaj gre v staro hišo. Brez pomoči družbe nima toliko moči, da se obdrži na površju. Tam, kjer so okna vedno zakrita, zopet pozvoni; besede rdečega študenta so bile resnične, bitva je zanjo izgubljena...

Nad mestom se oglase zvonovi:

Ave Marija!

To je krvava ironija krščanske družbe! To je žalostna, a resnična zgodovina ženske, ki je padla in ki je

obsojena na žalostno življenje in še žalostnejšo smrt.

Statistika je dognala, da se vsaka četrta prostitutka poskusi usmrtiti in, da se vsaka dvanajsta resnično usmrti. Prostitucija je družabna bolezen, ki se ne da ozdraviti z nobeno moralo, zakaj morala je vedno laž. Machar si je pridobil veliko zaslugo, da je razkril rane naše družbe, njeno gnilost in podlost. Kdor je za laž, je sovražnik Magdalene, kdor je za resnico, jo

pozdravlja. To ni evangelij samo Macharja, to je tudi evangelij socializma!

*

Magdalena je že prevedena na poljski in ruski jezik in izide v kratkem tudi v nemškem prevodu. Slovenski prevod je tako cen, da si ga pač lahko vsakdo omisli. Naj bi čitalo z razumom in kritično to epohalno delo mnogo dobrih ljudi . . . Ne strašite se resnice, priznajte jo z menoj!

Med. E. Š.:

Psihofiziološki temelj vegetarianizma.*

Moto:

„Nič novega pod solncem“.

Psihološko (bolje karaterološko) utemeljeno je dejstvo, da se ljudje rogajo samo onim idejam, katerih ne poznajo bližje, ali ki jih poznajo samo po zunanjih, časih samo po čisto postranskih znakih. Ideje, opazovane površno, zde se plitke ali banalne, kakor se vidi morje iz daljave podobno megli in gora podobna oblaku. Toda kakor je glede gore merodajno mnenje turistovo, ali glede morja merodajno mnenje mornarjevo, isto je tudi glede idej. Stopi bližje gori in one meglene rahle poteze, katerim si se smejal iz dalje, postajajo vedno globlje in strmeje, propadi vedno bolj divji in veličastni. Stopi bližje ideji in videl boš njeno veličino. A če imaš dovolj moči in one temeljne sile, ki jo zovemo navdušenje, udaj se ji in ona

* Priobčujemo ta članek s posebnim ozirom na antialkoholično gibanje, ki je tembolj zanimiv, ker ga je napisal medicinec.

ti odpre svoje tajne skrivnosti in krasote. Studija idej je zelo slična občevanju z ljudmi. Mnogo znancev imaš, s katerimi govoriš o najrazličnejšem in katere poznaš samo površno, a imaš prijatelje, s katerimi te veže duša in oni ti odkrivajo tajnosti duše in svoje subjektivnosti. V tem tedaj obstaja skrivnost pravega umevanja idej: Da se jim udaš, da napolniš z njimi svojo notranjost. Dvignejo te in napolnijo z življenjem. Ni ideje, ki ne bi imela svojih biserov in bogastva, ki ne bi kazala aspekta tega čudovitega sestava, katerega imenujemo svet in silo, ki deluje v njem — življenje. In človeku, čigar duša je krepka dovolj, da bi objela vse te ideje, bi se odprlo morje življenja in umel bi veliko besedo in pojem tolerantnosti. Teh misli nisem navedel, hoteč zagovarjati katerože idejo. Ideje ni treba zagovarjati. Zagovarja in

brani se sama. Naša dolžnost je samo, da jo pokažemo v pravi luči, ali bolje, da obsvetimo intenzivneje posamezne njene strani, opozarjamo na to in ono, potem pa da jo prepustimo občinstvu. Nekateri se seznanijo z njo, da dobe snov za razgovor, drugi jo umore z ironijo, tretji pa ji odpro vrata, in ona jih dvigne v svoje višine. Vegetarianizem je taka ideja. Nekateri so ga obsodili, čuvši njegovo ime, drugi se mu smejejo, poznavajoč ga po njegovih zunanjih pojavih, zopet drugi govore o njem za zabavo — a mnogi so se ugloobili vanj in ga združili z drugimi velikimi idejami, ki se vlečejo iz starodavnih davnin, podedujoč se od roda do roda — ki so last celega človeštva.

O fiziološki, sociološki in ekonomični, etični in estetični strani vegetarianizma se piše mnogo, ne toliko o psihofiziološki strani. In vendar je slednja vsaj toliko važna, kakor je čisto fiziološka stran. Vsaj rešitev vseh problemov ne smemo iskati v želodcu, ampak v oni ozki meji, kjer stopa duša in telo v ono čudovito razmerje, kate-rega rešiti se trudi človek že tako dolgo, kolikor časa živi in trpi: Tu so nastali in nastajajo, se vračajo in kličejo po rešitvi. Zgodovina kulture je zgodovina evolucije duše. Ona ne govori o drugem nego o ukrepitevi misli, o osvobojenju volje: dveh pojavov duše. Mučen in težak je problem o svobodi volje: ima li človek „prosto voljo?“ Vprašanje je zato težko, ker je nerodno vprašanje. Vprašajmo raje, je-li človek prost ali ni prost, in takoj dobi vsakdo primeren odgovor. Če teže človeka različne skrbi in težave, različne strasti in razvade, če ga vežejo predsodki in

konvencionalizem družbe, potem pač ne moremo govoriti o prostosti. In človek, ki govori v takem položaju o prostosti, je podoben, da navedem priljubljeno primerico, ptiču, ki skače v kletki od palčice do palčice in ki je ponosen na svojo prostost, češ „mar ne volim lahko med gornjo in spodnjo palčico?!“ Taki ptiči smo pač mi vsi. Razlika je samo ta, da ima ta ozko, majhno kletko z dvema palčicama, na katerih skače, oni pa prostorno, kjer je mnogo, mnogo palčic, med katerimi lahko voli in se „prosto“ giblje. Nekateri pa so pojмили skrivnost kletke in skrivnost proste volje, ter so razbili krasne kletkine stene in razprostrli krila in se dvignili v pravo ozračje, kjer je prava prostost. Ta slika se mi zdi zelo pripravna za razjasnenje problema proste volje in za razumevanje teh vrst, ker pové več, kakor cele strani skrbnih, učenih definicij. Zasluži, da se o njej razmišlja, ker v njej je izražena vsa evolucija človeštva. Naj dostavim samo ta komentar: vsi triumfi tehnike in kemije in moderne kulture sploh imajo namen olepšati notranjost kletke, povečati komodnost življenja: hrana je vedno pikantnejša, obleka vedno finejša, stanovanje razkošnejše. Človek pa, ki je začutil željo po pravi svobodi, ne gleda na lepoto kletke, niti na oglašenost palčic, pač pa gleda ven iz kletke, v sinje višave, kjer je njegovo pravo domovje. Zre ven in razmišlja, kako bi razbil te stene in kako bi mogel razviti moč svojih perotij. Kajti čuti, da je mogoče letati tam zunaj, kaže mu njegov um, kaže vsa njegova narava. Ko se je zbudila ta želja, tedaj začne človeška duša resnično rasti, in pojav

te rasti so fine cvetke, ki nam jih kaže vsaka kultura, ko se je razvila do svojega viška, one fine cvetke, ki so dostopne samo malokaterim: cvetke čiste religije in vzvišene etike.

Upam, da smo prispeli do točke, kjer lahko govorimo o vegetarianizmu in da smo s tem uvodom postavili dovolj visok podstav, na katerem bomo lahko izraževali svojo lepoto, moč, vzvišenost. Definicijo vegetarianizma, da je namreč „filozofija kuhinje in želodca“, prepuščamo onim, katerim je dobra kuhinja ideal in želodec bog. Človeku globoke dušne izobrazbe, človeku polnemu hrepenenja po pravem življenju, je vegetarianizem eden izmed mnogih načinov in pripomočkov, skaterimi stremi po prostosti, ki smo jo označili zgoraj. Rodil se je v dobi, ko je filozofija korakala skupno z religijo, ko nista še prežala dogmatizem vere in intelektualizem filozofije drug na drugega. Propovedoval ga je mojster usmiljenja, Buddha, razglašal ga Pythagoras, grški filozof, in za njim Plutarh in cela vrsta mož globokega znanja in čustvovanja. Najbolje bi se označil vegetarianizem kot stremljenje po harmoničnem življenju, po življenju v soglasju z naravnimi zakoni, po življenju razvijajočemu vse moči, ki so v človeku, fizične, intelektualne, duhovne in božanstvene. Le tedaj, če so te moči v gotovem razmerju med seboj, le tedaj vlada „harmonija“. Človek je mogoče krasno razvil svoje mišičevje, a radi tega ni postal nič drugega kakor lepo raščena žival; tudi je lahko razvil svoj duh, da prezre lahko vse teorije in polja znanosti, a ni postal s tem nič drugega, nego suhoparen intelektualist, živ leksikon. Srečavamo ljudi, ki so

veliki v čustvovanju, a ki so zanemarili svoj intelekt, mehki ljudje, ki se tope v čustvih in ki se razlezejo ob prvem udarcu življenja, ljudi „ki so srečni, da in ker so nesrečni“. A kdor studira harmonijo življenja, ta pač ve, da je v združenju intelekta s čustvovanjem mogoča še neka druga sila, ki je popolno različna od čustvovanja in razmišljanja: zovemo jo duhovnost. Rast in razvoj te moči znači rast one sile, ki omogoči, da stre človek slednjič ozke meje svoje prostosti, razbije „stene kletke“. Stremljenje pa spraviti vse te različne sile, te različne principe v človeku v soglasje, zovemo vegetariansko življenje. To je njegov širši pomen. V tem zmislu se vegetarianizem ozko nagiba na ono mejo, kjer se začneja religija. Dá, mnogo jih je, ki smatrajo vegetarianizem kot religijo in padajo v oni stari greh, da mečejo sredstvo in namen v isti koš. Vegetarianizem je kakor rečeno, samo sredstvo, samo ena mnogih poti, ki vodijo k čisti religiji: združenju z enim večnim. A zapustimo te višine, na katerih stani, na katere zreti imamo le malokdaj moči, le malo onih velikih trenutkov; opazujmo, kaj je vegetarianizem v ožjem pomenu, namreč v zmislu stremljenja po harmoničnem telesnem življenju.

Življenje in specielno telesno življenje je tedaj „harmonično“, kadar je v čisto gotovem razmerju z zakoni telesne narave. — Ni lepših in globočjih primer, kakor so primere iz „nižje narave“. Rastlina rabi, da se razvija, solnčnih žarkov, vode, ogljikove kisline in mineralnih soli. Lahko jo denemo iz zemlje v posodo vode, v kateri je stopljena določena množina mineralnih soli, iz-

postavimo jo vplivu svetlobe v ozračje, kjer se nahaja ogljikova kislina, in razvijala se bo in cvetela. Dajmo v vodo več ali manj soli in rastlina bo venela, hiralala, poginila. Isto velja tudi glede drugih pogojev. Kje smo našli zakone harmonije? — Potem opazovanja in poizkusov. Isto velja glede človeka. Vsajen je kakor cvetka v to fizično življenje, vezan na solnčno luč, na kisek zraku, pa na hrano zemlje in vodo. Daj mu, oziroma daj si, več ali kateragakoli teh snovi in že nastopi disharmonija, nastopi bolezen. To so pač znane vsakdanje stvari, skoro ba-

nalne, a vendar tako strašno resne v očeh in zavesti bolnega, z bolečino se bojujočega človeka. In ta bolni človek ne vpije samo v postrešni sobi, ker je delal dan na dan v zaduhlih prostorih in ni videl ne čistega solnca, ne dihal čistega zraka, ravno tako se valja milijonar v svileni postelji in meščan v čisti rjuhi. Človeška rastlina boleha ravnotako, če ima preveč kakor če ima premalo hrane. Bolezen je tedaj izraz disharmonije v človeškem telesu. Če človek premalo ali preveč jé, oslabi njegov želodec, in njegovo razmerje napram drugim organom se izpremeni.

Nadaljevanje prihodnjich.

Pregled.

Socializem. VOItenu je zboroval 4. oktobra p. l. zbor švicarske socialne demokracije. Največ časa je zavzela točka o militarizmu. Prvi poročevalec k ti točki, topničarski major milice Müller, je rekel: Mi hočemo dobro, naglo ljudsko armado na podlagi milice; stran z izrastki militarizma in proč z ljudstvu sovražnim militarizmom! Sprejela se je resolucija, ki naglašala glavno zahtevo socialne demokracije napram militarizmu.

Parti socialiste de France. Ta socialistična stranka, ki jo tvorijo Guesdisti in Blankisti na Francoskem, je imela v Remsu svoj kongres, na katerem se je sprejel po dolgotrajni razpravi nov program. Program se ozira na razne reforme, ki so izvedljive že v kapitalistični družbi, in potiska druge, danes še neizpeljive točke bolj v ozadje. Zdi se, da se je ta stranka s tem približala socialistični smeri, ki jo vodi Jaurés.

Španska socialna demokracija pride mnogokrat v položaj, ki zahteva skupno postopanje z republikanci, ki so na Španskem precej močni. Ker pa, kakor znano, socialna demokracija principiellno izključuje vsako sodelovanje s katerokoli meščansko stranko, je

prišla stranka mnogokrat v težaven položaj. Strankino vodstvo je sedaj vprašalo vse svoje organizacije, ali so za ali so proti kompromisom z republikanci. To glasovanje v stranki je imelo tale izid: 50 okrajev je glasovalo proti, 26 pa za kompromise; 2 okraja nista glasovala. Za je glasovalo glavno mesto Madrid in Barcelona, dva največja revolucionarna ognja na Španskem.

V Tammerforsu je zboroval kongres finskih socialnih demokratov. Stranka ima 59 društev z 10.000 člani. Zbor se je posebno ostro obračal proti ruski birokraciji in ruskemu tiranstvu glede finske narodnosti. Sklenilo se je uprizoriti veliko gibanje za splošno volilno pravico. To je zelo pogumen sklep, če pomislimo, da je vlada finskega naroda — ruski car.

V Norveški državni zbor, imenovan Storting, so bili zopet izvoljeni štiri socialni demokrati. Eden od te četvorice, sodrug Berge, je po stanu — katoliški duhovnik!

V državi Angleška Kolumbija (Kanadska zveza) sta bila izvoljena v deželni zbor dva socialisti. Zmagal je še en delavski kandidat, takozvan Labourman.

Zveza rudarjev v Nemčiji je sklenila postaviti svoj dom v Bohumu. List te zveze ima 70.000 odjemalcev. To je gotovo lepo število, ki kaže, da nemški rudarji pojmiyo korist dobre in velike organizacije.

V Lipskem je umrl Rihard Härtel, star veteran nemškega delavskega gibanja. Ustanovil je leta 1862. v Lipskem društvo tiskarjev in črkolivcev, leta 1866. pa zvezo tiskarjev v Nemčiji, katere predsednik je bil od leta 1868. do leta 1879. Umrl je kot urednik „Korrespondenta“, znanega in zelo razširjenega glasila tiskarjev v Nemčiji. V delavskem gibanju je deloval neprenehoma 41 let. Bil je mož polne duše in zrelega dela.

Konsumno društvo v Draždanih (Dresden) si je postavilo novo hišo, ki zavzema 10.000 m² prostora. To je velikanska palača, kjer so pisarne konsumnega društva, stanovanja uslužbencev, skladišče — ki ima šest nadstropij —, pekarija, velika dvorana za seje, mašinski prostori i. t. d. Sama stavba je veljala 1.600.000 mark. Društvo ima 23.000 članov in letnega prometa okrog 6 milijonov mark. Uslužbencev je vseh skupaj 294. Iz tega se razvidi, kaj premore trezno, pametno in organizirano delavstvo.

V Halberstadtu (Nemčija) je zborovala zveza konsumnih društev srednje Nemčije. Zveza obsega 70 društev, ki imajo skupaj 600.000 članov. Zadnji čas se je vršilo več zborovanj raznih zvez konsumnih društev, ki so se skoraj vsa pečala z zavarovanjem uslužbencev teh društev.

Danska, ta mala deželica ima 900 konsumnih društev s skupnim številom članov 150.000. Skupni promet znaša 30 do 33 milijonov mark na leto.

Volitve v deželni zbor pruski niso prinesle socialni demokraciji nobenega mandata. To pa zato, ker je volilni red v ta deželni zbor skoraj ravno tak, kakor v Avstriji. Delavci torej niso smeli voliti. Dobili so 1.600.000 glasov!

22. novembra je zborovala prva konferenca strokovno organiziranih rudarjev južne Avstrije v Zagorju. Konferenca se je pečala pred vsem z organizacijo. Navzočih je bilo 38 delegatov. Sprejela se je resolucija, ki zahteva odstranitev akordnega dela in uvedbo minimalne plače. Zastopniki Idrije so se odstranili,

ker je konferenca zahtevala odstranitev enega delegata, vsled česar je zbor sklenil posebno resolucijo, v kateri obžaluje separatistično postopanje idrijskih rudarjev. Delegatom „Unije“ — nedavno ustanovljene zveze avstrijskih rudarjev — je bil soglasno izvoljen stari bojevnik socializma na slovenskem jugu, sodrug M. Čobal. — Na konferenci se je splošno tožilo o slabih plačilnih razmerah.

Gospodarstvo. Plodonosnost občinskih podjetij v Angliji. Pred kratkim je izišlo poročilo angleškega parlamenta, katero vsebuje tudi pregled občinskih podjetij v deželi. Razen Londona ima Anglija z Walesom 317 mest. Izmed teh jih ima 299, ki štejejo nad 13 milijonov prebivalcev, svoja lastna mestna podjetja. Nič manj nego 193 mest ima lastne vodovode, za katere se porabi povprečno na leto 1,154.209 funtov šterlingov (27,701.016 K) in kateri prineso čistega dobička 90.128 funtov šterlingov (2,163.072 K) na leto. Kapital, investiran v teh vodovodih, znaša približno 57 milijonov funtov (1368 milijonov K). Mestne plinarne ima 97 mest in v njih naloženi kapital znaša 24 milijonov šterlingov (576 milijonov K); čisti dobiček je pa znašal 395.000 funtov šterlingov (9,480.000 K). Z elektriko oskrbuje svoje prebivalce 102 mesta. V teh podjetjih je naloženega 12½ milijona funtov šterlingov (300 milijonov K), toda ta podjetja imajo povprečno 11.707 funtov šterlingov (280.968 K) izgube na leto. Seveda mnogo mest doseže tudi pri elektriških podjetjih nekaj dobička, a izguba drugih je tako velika, da se v celoti pojavlja tako neugodna posledica. Ulične železnice in vožnjo po njih je vpejlalo 29 mest, drugih 16 pa ima sicer lastništvo tramvajev, a jih je dalo v najem; pri onih znaša povprečni dobiček na leto 81.904 funtov šterlingov (1,965.696 K), pri drugih pa 1,140.580 funtov šterlingov (27,373.720 K). Razen električnih podjetij imajo izgubo tudi mestne kopeli, perilnice, pokopališča, delavske hiše in pristavna skladišča. Umeva se ob sebi, da so tudi tu občine, ki delujejo brez izgube ali celo z dobičkom; toda mesta z izgubo vendar prevladujejo. Celotni kapital, naložen v mestnih podjetjih, znaša 121,172.372 funtov šterlingov (2.908,137.328 K), katerega so si skoro vsega izposodili. Celotni letni dohodki iz teh podjetij znašajo 13,040.711

funtov šterlingov, od katerega odpade 12,622.430 funtov šterlingov na prometne potrebe, obresti, amortizacijo itd., tako da vsa mestna podjetja dajo letnega čistega dobička povprečno 378.281

funtov šterlingov (9,078.744 K). Vse navedene številke o letnih prometnih stroških so izračunjene na dan 1. sušca 1898. l. povprek.

Akademie VII. 383.

Milan Orlov:

Sveta noč.

V naši hiši je vladal mir, kot da leži v nji mrlič. Tiho smo hodili po sobah in na vseh obrazih je počivala žalost. Vsi smo čutili nesrečo, ki je zadela našo hišo, obenem pa smo čutili, kako se silimo, da bi dobili naši obrazi veselejše izraze. Tupatam je spregovoril kdo besedo, ki naj bi bila vesela in nam dala obenem poguma — toda ni se nam hotelo. Bili smo utrujeni po vsem tem, kar se je zgodilo, naše duše pa so hotele počivati ta večer v spominih in žalosti, ki je prišla nad našo hišo. Vsi smo čutili, da nas čaka še huje, in zato smo molčali in se skrbno ogibali dotakniti se z eno samo besedo tega, kar se je zgodilo v zadnjih dneh. Po večerji je sedla sestra k glasovirju, da bi igrala kakor navadno vsak večer, toda že pri prvih zvokih smo se začudeno, prestrašeno pogledali in sestra je zaprla glasovir . . . Bodimo tiho, da ne zbudimo mrliča!

Nekaj časa sem sedel z domačimi pri mizi in poskušal vsaj za trenotek pregnati žalost in skrb, ki nas je objemala in tlačila k tlom vso svetost, vso poezijo in polet duše tega večera. Začel sem pripovedovati stare, pozabljene dogodke, polne razposajenosti, katerim smo se časi smejali. Tudi nocoj so jim izvabili ti dogodki smeh, ki pa je bil hujši od solz. In zato sem umolknil in odšel v

svojo sobo. V moji sobi je gorela velika luč kot navadno vsako leto ta večer. Na oknih so bile obešene oprane zavese, postelja je bila preoblečena s svežim perilom, na mizi pa so stale celo rože — dar moje sestre — kakor vsako leto na ta večer. Stopil sem k mizi in dihal omamljujoči vonj teh zimskih rož dolgo časa. Dvignil sem vazo in pri tem obenem potegnil prt raz mize. Dolgo sem zrl na mizo; prav na ogel mize je bil prilepljen košček belega, čveterooglatega papirja s sodnijskim pečatom. To je bila čudovita dekoracija, s katero so okrasili v jutro našo hišo, da jo prodado. Z neko skrivnostjo in jezo sem potisnil v stran zavese in preproge; kamor sem pogledal, povsod so mi štrleli nasproti pečati. Še celo sliki matere, ki je visela nad mojo posteljo, niso prizanesli. Spomnil sem se jutra, kako smo stali molče, toda z velikim srdom v srcu, ko so prinesli akte in pričeli oskrunjvati naš dom, naš mirni, krasni dom, katerega smo si zgradili z ljubeznijo in velikim trudom. Nihče ni črnil besede, samo mati je ihtela, oče pa je stal s povzdignjeno glavo ob svoji pisalni mizi, in zdel se mi je kakor svečenik, preden izgovori uničujočo, gromečo kletev. Molče smo zrl, kako so nam oskrunjevali, kar nam je bilo najsvetejše; nihče se ni ganil; samo mati

je glasno ihtela . . . Ko pa je stopil eksekutor k očetu in mu odvzel uro in verižico, tedaj se je sklonila ponosna očetova glava globoko na prsi, in videl sem, kako se mu je treslo vse telo. Odšel sem iz sobe in peljal mater s seboj. Samo sestra je ostala pri očetu.

Mi sami nismo krivi! V tem leži ves naš beraški ponos, s katerim smo gledali vse to in s katerim zapustimo tudi naš dom. Mi nismo krivi!

Toda nocoj je sveta noč — noč poezije . . .

Stopil sem k oknu in gledal na ulico. Mesto je bilo zavito v gosto meglo in zvonovi so peli. Božični zvonovi so peli in vabili vernike k daritvi Onemu, ki se je rodil na ta večer pred tisoči leti v revnem hlevu revnega Betlehema.

Duša moja uživaj poezijo svete noči! Ne čutiš li globoke mistike svete noči, se ti le ne zdi . . . Oh, ne! Duša moja se je smejala. Duša moja ne veruje v to poezijo, ona čuti samo žalost in skrb, ki jo je objela morda za vedno. Duša moja pričakuje strahom trenutka, ko se bo rodilo v nji strašno vprašanje: „Kje dobimo kruha?“

Zvonovi so peli, jaz pa sem užival poezijo bojazni, obupa in beraštva, poezijo svete noči . . . Zvonovi so peli, jaz pa sem pričakoval. Pričakoval sem, da zaslišim iz sosedne sobe petje sester, kakor navadno ob tej uri in v tem času — toda vse je bilo tiho in mirno, za menoj pa je stala moja mati, ki mi je prinesla čaja. Kakor bi se bala mojega pogleda, je povsila oči, ko sem stopil k nji in jo prijel za roko: „Kako je mama?“ Videl sem v njenih očeh, koliko upov in koliko življenja so ji strli ti zadnji dnevi. Postal sem zopet otrok kot pred leti. Vse tisto domišljavo močno in ponosno je bilo strto v meni pri tem pogledu in v tem trenutku. Sedel sem se z njo k mizi in bil otrok kot nekdanj.

— „Mati, zopet si zgradimo dom in zopet boš gospodinjala v njem kot nekdanj in zopet se povrnejo večeri kot so bili nekdanj. Mladost in delo te mladosti je moje in — tvoje! Mati!“ Sklonila se je k meni in me poslušala, zunaj pa so peli še vedno zvonovi in oznanjali rojstvo Gospodovo. Jaz pa sem užival poezijo svetega večera v objemu materinem.

Pavel Mihalek:

Ničvrednež.

Molče in drhteča sva stopala proti jezeru. Prikazen pa je vidoma postajala manjša in razločnejša. Miha je šel pred menoj in jaz sem se le s težavo vlekel za njim. Ko dospel na breg jezera, vidiva, da leta prikazen onstran brega semintja ter kliče tako čudno,

strašno. Čisto nerazumljiv glas je bil to. Sedaj pa je tudi Miho postalo strah. Videl sem, kako se je pričel tresti in kako mu je omahovala v roki sekira. Oba sva tako težko soplja, da sva čula drug drugega. Počasi in omahovaje sva tavalala dalje ob bregu, držeč drug dru-

gega za roke. Miha bi se gotovo rad vrnil, a ni hotel kot starejši meni pokazati svoj strah.

„To je ženska!“ šepe Miha komaj slišno. Prikazen pa je hodila pred nama kakor nerazumljiva senca. Sedaj je hodila po zemlji, sedaj po zraku, a čisto nizko. Časih sva videla samo zgornji del njenega telesa, ali pa samo noge in parkrat nama je izginila čisto izpred oči. Pravzaprav ni hodila, temveč drčala je po zemlji, sedaj čez grmovje, sedaj čez jarke, kakor kolo po gladki cesti.

Pot nama je lil po obrazu. Kadar je ona postala, ustavila sva se nehote tudi midva in tedaj naju je izpreletel neprijeten mraz. Tako sva hodila za njo, padala na zemljo in vroča kakor razbeljeno železo zopet tavalala dalje... Raztrgana, bela megla je ležala čisto nizko, da bi se je lahko dotaknil z roko, in ko sem se ozrl nazaj, je stala pred menoj tovarna kakor črna, zapuščena razvalina.

Potem je šla ženska čisto na breg jezera. V njegovi sredini je blestel mesec. Njen glas je kakor omoten in pijan dohajal k nama; to je bil žalosten in obupen krik. Vzdignila je roke in se nagnila kakor podrto deblo; valovi so pljusknili, zašumeli, mesec na vodi se je zvil in črez hip je tišina preplula krajino. Smrt je hitela od zapada na vzhod. Strahu in presenečenja sva popadala na zemljo in ko sem zopet vstal, sem čul, kako kliče iz vode: „Pomagajta, pomagajta-a!“

Ko se okrenim, vidim Miho teči nazaj proti tovarni. O, prijatelj, še nikdar nisem videl človeka tako silno teči. Delal je neizmerno dolge korake in glavo je sklonil na prsi, da ga je

bilo ob mesečini videti kakor prikazen brez glave. Njegova dolga senca se je urno oddaljevala proti tovarni. Jaz pa sem bil kakor človek, ki se zbudi iz težkih sanj. Vse mi je bilo jasno, kakor bi ležalo na dlani. Mraz mi je preletel vse ude in me streznil. Glas iz vode mi je bil predobro znan.

Črez trenotek sem bil pri njej v vodi, v kateri sem za hip otrpnil od mraza. Končno sem jo ulovil za pas. Njeni lasje so razmršeni plavalni na površju in se lesketali v blede mesečini kakor srebrni; glava ji je omahnila in le obraz, kamenit, lep obraz je gledal iz vode.

V rokah sem držal gospo Marto Boskovičevo. Vidiš, ljubi bratec, čisto nenavadno se je končala moja povest.

Na bregu sem jo položil na zemljo, zakaj od obeh je curljala voda in jaz sem se tresel kakor mrzliččen. Počasi in s trudom je odprla oči in jih ravno tako zopet zaprla, njene ustnice pa so senategnile vlahaen, brezizrazen smehljaj.

Klical sem Mihata, ni ga bilo. Nesel sem je torej sam. Bila je neusmiljeno težka, tako, da sem moral vsakih deset korakov počivati. Na nekem kraju sem z nogo zadel na trdo stvar, ki je temno blestala. Bila je sekira, ki jo je Miha izgubil. Neprijetni čuti so mi vstali v duši, ko sem se ozrl na gospo Marto in na sekiro. Pograbil sem jo ves srdit in vrgel daleč v vodo. Tako! Ali nje nisem izpustil izpred oči. Kako lep obraz je bil to. Še nikoli nisem videl tako lepe ženske.

Sklonil sem glavo in poslušal, če diha, in ker je dihala, sem bil vesel, zelo vesel. Ker sem mislil, da ji je

mraz, sem slekel svoj jopič in jo ogrnil z njim, čeprav je bil premočen in je curljalo od njega. In potem, bratec, potem, kaj morem jaz zato! sem se sklonil čisto k njej in jo poljubil na čelo, na oči, na lice . . . Prav res, še nikoli nisem doživel lepšega, dá. Potem sem jo pa nosil in nosil in želel sem, da bi bila pot dolga, dolga, dolga . . . brez konca, bratec . . . Pravim ti, nikdar mi ni bila nobena ženska bolj pri srcu.

Pred tovarno me je čakalo že kakih deset temnih postav; dve ste se pomolili iz teme. Prvi je bil gospod Boskovič sam, drugi pa Miha, bled kakor zid. Boskovič je bil pijan, črno je gledal in škripal z zobmi.

Vzel jo je v svoje naročje in hitro odšel. Vzel mi jo je in jaz ga nisem počil, da bi kar treskalo. Miha je stopil k meni in deje:

„Čudno, še nikoli nisem doživel nič podobnega. A kje imaš sekiro?“

Razsrdil me je tepec, zato sem mahnil njega, in ko se je pobral, sem ga še enkrat. On pa je tulil kakor volk, lopov!

Drugo jutro me je poklical gospod Boskovič k sebi.

„Kaj si počel sinoči?“ vpraša hladno. Povej?“

In povedal sem mu natanko kakor sedaj tebi. Njegov obraz je postal temen, silovit, in ko sem končal, reče trdo:

„To, kar si mi sedaj pravil, se mi ne zdi verjetno. Ti si pravi falot in potepuh. Tudi Miho si pretepel, zakaj si ga pretepel?“

Potem je vstal, stopil tik mene in takoj zagrmel:

„Kdo te je klical, da se vmešavaš v moje rodbinske zadeve, da navajaš škandale na moj račun, a? Hočem, da se takoj pobereš odtod!“

Matija je nenadoma umolknil in temno zrl v tla. Postalo je tiho, zakaj tudi jaz sem molčal duhteč, kaj se godi z njim. Čez četrte ure, ko sva se poslovila, pa mi je tiho dejal, da sem ga komaj razumel:

„Glej, bratec! Želim, da bi Marta ne bila več med živimi, zakaj raje si jo predstavljam mrtvo, kakor pa mučenica gospoda Boskoviča — lopova in pijanca! Če pa še živi, naj ima prepričanje, kakor ga imam jaz, da v svojem obupu in trpljenju ni osamljena.“

Književnost.

Iz nižin življenja. Zbirka novel in črtic, Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K. Izdali „Naši zapiski“. Ta knjiga je našla dosedaj že dosti odmeva, zato jo priporočamo.

„Mala knjižnica Naših zapiskov“, 1. in 2. številka, je izšla. Prva številka obsega 16 strani malega formata in obsega „Vun enako volilno pravico! Proč s carino na živila!“ Cena 4 h. Druga številka obsega „Program socialne demokracije“. Naklada znaša

več tisoč izvodov. Te publikacije so zelo pravne vzbuditi med ljudstvom zanimanje za politične dogodke.

Koledar za slovenske delavce 1904. Založba „Naši zapiski“. Cena 80 h. Natisnil J. Pavliček v Kočevju. Koledar je elegantno opremljen, prinaša dva portreta in raznovrstnega gradiva. Pri koledarju so sodelovali naši znani pisatelji. Naklada znaša 2000 izvodov. Koledar je do malega razprodan.